ئاسۆیەک لە ناڕەزایەتیەکانی فەرەنسادا.. عوسمانی حاجی مارف

ساڵانێکە فەرەنسا تووشی قەیرانی ئابووری و کۆمەڵایەتی یەک لە دوا یەک دەبێتەوە، بەهۆی پەتای کۆڤید-١٩ و کشانەوەی هێزەکانی لە مالی، بورکینا فاسو و نیجەر.. لە ئەفریقا، هەروەها کاریگەری شەڕی ڕووسیا لە ئۆکرانیا، پاشان هێرشی ئەمریکا و ئیسرائیل بەسەر ئێران، کە بونەتە هۆی بەرزبوونەوەی نرخی وزە و هەڵاوسانی ئابوری، ئەوانە هەموی بونەتە هۆی ڕوبەڕوبونەوەی قەیرانێک، کە تەواو بەسەر گوزەرانی دانیشتوانەکەیدا شکاوەتەوە.

لەنێوان ٥ و ٩ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٦دا، فەرەنسا شەپۆلێکی ناڕەزایەتی خوێندکارانی بەخۆیەوە بینی، بەهۆی تێکچوونی دۆخی پەروەردەی گشتی و کەمبوونەوەی بودجە بۆ دامەزراوە پەروەردەییەکان، ناڕەزایەتیەکان لە ٦ی تشرینی یەکەمدا گەیشتە لوتکە و بەپێی خەمڵاندنەکانی وەزارەتی ناوخۆ زیاتر لە دووسەد هەزار خۆپیشاندەر بەشداربون.

ئاستی ناڕەزایەتیەکان، داواکاریە دەستبەجێکانی تێپەڕاند، کە خوێندکاران بەیان ڕژاونەتە سەر شەقامەکان، دەرگای پرسیاری فراوانتری کردۆتەوە، سەبارەت بە سیاسەتی ئابووری و کۆمەڵایەتیەکانی دەوڵەت و شوێنی گەنجان، لە کۆمەڵگا و توانای دەوڵەت بۆ جێبەجێکردنی ئەرکەکانی بەرامبەر بە نەوەیەک کە ڕوبەڕووی داهاتوویەکی نادیار بێتەوە. بەتایبەتی کە سیستەمی قوتابخانەی گشتی لە فەرەنسا، پەیوەست بوو بە بنەمای دەرفەتی "پەروەردەیی یەکسان، بۆ هەمووان و ئەگەری باشترکردنی پێگەی کۆمەڵایەتی مرۆڤ لە ڕێگەی پەروەردەوە"، ئاشکرایە کە دەوڵەت لە جێگیربونی ئەم قەیرانەدا دەیەوێت پاشەکشە لەو سیستەمە بکات و خەرجیەکانی کەمکاتەوە.

داواکاریەکانی خوێندکاران کێشەیەکی قووڵ لە کەرتی پەروەردەی فەرەنسادا ئاشکرا دەکات، ئەویش کەمی بەردەوامی ستافی وانەبێژ و دابین نەکردنی پێداویستیەکانی خوێندکارانە، کە بۆتە هۆی زیادبوونی فشار لەسەر دامەزراوە پەروەردەییەکان و فەرامۆشکردنی وەڵامدانەوە بۆ دابینکردنی ئاستێکی گونجاو لە خوێندن، بەمەش نایەکسانی لە دەرفەتی خوێندن لە نێوان خوێندکاراندا مامەڵەدەکات.

کاریگەریەکانی ئەم ئاستە دابەزینەی، پێداویستیەکان زیاتر لە گەڕەکەکانی دەرەوەی شار و گەڕەکەکانی نیشتەجێی کرێکارەکاندا

بەرچاو دەکەون، کە زۆرێک لە قوتابخانەکان بەدەست کەمی سەرچاوە و کەرەستەی پێویستەوە دەناڵێنن.

دابەزینی ئاستی پەروەردە، لە فەرەنسا هاوشێوەی وڵاتانی دیکەی ڕێکخراوی OECD* پرسیاری جددی لەبارەی ئاستی پەروەردە لە لایەک و فراوانبوونی جیاوازییە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی نێوان سەرمایەداران و خەڵکی کەمدەرامەت دەوروژێنێت، لە کاتێکدا خێزانە دەوڵەمەندەکان دەتوانن پەروەردەیەکی باشتر بۆ منداڵەکانیان دابین بکەن، خێزانە کەم داهاتەکان بەردەوامن لە پشتبەستن بە سیستەمی پەروەردەی گشتی کە ستانداردەکانی لە دابەزیندایە، ئەمەش لە بەرامبەردا کاریگەری لەسەر دەستڕاگەیشتن بە خوێندنی باڵا و هەلی کار لەلایەن منداڵەکانیانەوە هەیە، بەم شێوەیە قوتابخانە کە بڕیارە دەرفەتی یەکسان بە هەموان وەک یەک دابین بکات، ئێستا OECD خەریکە دەبێتە دامەزراوەیەک، کە نایەکسانییەکان پیادە دەکات.

ئەو پرسانەی لەم ناڕەزایەتیانەدا وروژێنراون، تەنیا لە داواکاریە پەروەردەییەکان و کاروباری ناوخۆیدا سنووردار نەبوون، بەڵکو درێژبونەتەوە بۆ دەست لێدان لە پرسەکانی دادپەروەری لە چوارچێوەی ناوخۆیی و نێودەوڵەتیدا، دەرکەوتنی ئاڵای فەلەستین و ئاڵای سور لە هەندێک کۆبوونەوەدا، شانبەشانی دروشمەکانی پەیوەست بە گۆڕانی کەشوهەوا، دژی شەڕەکان و ململانێ نێودەوڵەتییەکان، ڕەنگدانەوەی پەرەسەندنی هەستکردن بە بەهاکان و ویست و ئارەزو لە نێوان بەشێک لە گەنجانی فەرەنسا بۆ ئەو پرسانەی کە سنووری قوتابخانە و دەوڵەت تێدەپەڕێنن. ئەمەش ئاماژەیە بە ئەوەی کە ئەم گەنجانە دەست دەکەن بە سەیرکردنی کێشەی ڕۆژانەیان، وەک بەشێک لە واقیعێکی جیهانی کە تێیدا قەیرانە ئابووری و کۆمەڵایەتی و ژینگەیی و سیاسییەکان پێکدەهێنن، کە کاردانەوە و کاریگەریان لەسەر ژیان و داهاتوویان هەیە.

گرنگی ناڕەزایەتییەکانی ئێستا تەنیا بەو داواکاریانە سنووردار نییە، کە وروژاندوویانە، بەڵکو درێژدەبێتەوە بۆ ئەوەی کە ئاشکرای دەکەن، سەبارەت بە گۆڕانکارییە ئەگەرییەکان لە سروشتی بزووتنەوەی ناڕەزایەتی و پانتایی فۆرمەکانیان لە دەربڕیندا.

بەشداریکردن لە ناڕەزایەتییەکان، چیتر تەنها بە خوێندکارانەوە سنووردار نییە، کە زۆرترین کاریگەریان لەسەرە، بەهۆی کەمی سەرچاوەکان و تێکچوونی بارودۆخی خوێندنەوە فراوانتر بووە، بە ئەوەی هاودەنگی خوێندکارانی زانکۆ تایبەتەکان ڕابکێشێت، ئەو هۆکارانەش کە گەنجان بۆ ناڕەزایەتی دەربڕین رادەکێشیت زۆرن، لە سەختی ئابووری و پشتگوێخستنی دەوڵەت لە پەروەردەی گشتی تا پرسەکانی دادپەروەری و ناسنامە و مانا لە ژیانیاندا، لە کاتێکدا

ئەم هەمەچەشنییە مەرج نییە بە مانای داواکاری یەکگرتوو یان پاڵنەرە هاوبەشەکان بێت، بەڵام ئاماژەیە بە فراوانبوونی بازنەیەکی ناڕەزایی، کە ئەو گروپانەش دەگرێتەوە کە بە هەمان ڕادە بەدەست دابەزینی کوالیتی پەروەردەییەوە ناناڵێنن. درێژەدان بەم ڕەوتە دەتوانێ ڕێگە خۆش بکات بۆ ئەوەی بزووتنەوەکە لە داواکردنی باشترکردنی پەروەردەوە بگۆڕێت بۆ پرسیارکردنێکی فراوانتر لە سیاسەتە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی حکومەت و سروشتی پەیوەندی نێوان گەنجان و دەسەڵاتی سیاسی.

بڵاوبوونەوە و بەربڵاوی خۆپیشاندانەکان، یارمەتیدەر بوو لە داڕشتنی تێڕوانینی گشتی بە ناڕەزایەتییەکان و فراوانکردنی بازنەی هاوسۆزی و هاودەنگی لەگەڵ خوێندکاران، ئەمەش ڕەنگدانەوەی گەشەسەندنی ڕۆڵی میدیایە بە دەوری لە سەر ڕەوتی بزووتنەوەی ناڕەزایەتییەکان و تێپەڕین لە خۆپیشاندنەکانەوە بۆ کاریگەریان لەسەر گوتاری سیاسی و میدیایی.

بەپێی ئامارە ڕاپۆرتکراوەکان، شەپۆلی دەستگیرکردنەکان کە زیاتر لە شەش هەزار کەسی لەخۆگرتبوو، مشتومڕێکی بەرفراوانی بەدوای خۆیدا هێنا، هەرچەندە زۆربەیان دوای ماوەیەکی کەم ئازادکران... لە هەر حاڵەتێکدا ناتوانرێت ژمارەی دەستگیرکردنەکان بە ئاماژەیەکی تەواو بۆ سەرکەوتنی دەسەڵات لە کۆنتڕۆڵکردنی بزووتنەوەکەدا هەژمار بکرێت، لە کاتێکدا ڕەنگە توندکردنەوەی ڕێوشوێنە ئەمنییەکان بە ماوەیەکی کاتی بەشداریکردن کەم بکاتەوە، بەڵام بە پێچەوانەوە دەتوانێت هەستی نادادپەروەری قووڵتر بکاتەوە و بازنەی هاودەنگی لەگەڵ خۆپیشاندەران فراوانتر بکات، بەمەش هێزی زیاتر بە ناڕەزایەتییەکان دەدات بۆ بەربڵاوی و بەردەوامبوون.

ئەگەری تەشەنەکردنی بزووتنەوەکە بۆ کەرتە کۆمەڵایەتی و پیشەییەکانی دیکە هەیە، بە بەشداری فەرمانبەران و کرێکارانی کەرتە جیاوازەکان، پەرستاران و خوێندکاران بەگشتی، کە تاقیکردنەوەیەکی گرنگ بۆ توانای خۆپیشاندەران و فراوانکردنی بنکەکەیان پێکدەهێنێت، سەرکەوتنی ئەم فراوانبونە، نەک تەنها بە ژمارەی بەشداربووانە بەڵکو بەند دەبێت بە توانای ئەوان بۆ خۆرێکخستن و ڕێککەوتن لەسەر داخوازییە ڕوونەکان و پاراستنی سەربەخۆیی بزوتنەوەکە و دوورکەوتنەوە لە گۆڕانی بە درێژکردنەوەی ململانێی حزبی و هەڵبژاردن.

ئەوەی شایانی باسە، دیمان هەر لە سەرەتاوە و بە زویی خۆپیشاندانەکان تەشەنەیان سەند بۆ دەرەوەی فەرەنسا، لە ئیسپانیا، بولغاریا، ئیتالیا، ئەلبانیا و بەلجیکا و برۆکسل... ئەگەرچی بە پلەی جیاواز ڕەنگدانەوەی پەرەسەندنی [illegible] و تێڕوانینی

بەئومێدی گەنجانە بە دەسەڵاتەکان، بەڵام رەوتی گەشەی ئەم بزووتنەوەیە لە دۆخی ئابوری و سیاسی ئێستای جیهاندا، دەتوانێت لە وڵاتانی دیکەی ئەوروپا و تەنانەت لە دەرەوەی یەکێتی ئەوروپاشدا دەنگ بدەنەوە، ئەگەر کێشە بنەڕەتییەکانی سووتەمەنی و دابین نەکردنی پێداویستییەکان بەبێ وەڵامێکی سیاسی باوەڕپێکراو بەردەوام بێت.
دیارترین نیشاندەرەکانی ئەم ناڕەزایەتیانە بەردەوامبوونی خۆپیشاندانەکان و مانگرتنەکان و داخستنی بەشێک لە دامەزراوە پەروەردەییەکان و دووبارە پێکدادان لەگەڵ هێزە ئەمنییەکان لە شوێنە جیاجیاکان، ڕەنگە ئەم دۆخە بۆ ماوەیەکی درێژخایەن بەردەوامی پێبدات، بەبێ ئەوەی ببێتە هۆی گۆڕانکاری سیاسی بەرجەستە، بەڵام قەیرانی پەروەردە و مامەڵەکردنی دەسەڵات لەگەڵ ناڕەزایەتیەکان لە پێشەنگی مشتومڕی گشتیدا دەهێڵێتەوە. هەروەها لە ئەگەری بەردەوامی و درێژەدان و فراوانبوونەوەی زیاتری نارەزایەتیەکان، گریمانە دەکرێت کە بزووتنەوەکە فراوانتر دەبێت و دەگۆڕێت بۆ قەیرانێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی فراوانتر. لە هەمانکاتدا ئەگەر هێزی کۆمەڵایەتی و سیاسی دیکەش بچنە ناو بزووتنەوەکە، لەوانە گرووپە چەپ و رادیکال و کۆمۆنستەکان کە پشتیوانیان بە ناڕەزایەتیەکانی ئێستا دەربڕیوە، گرنگی ناڕەزایەتی خوێندکاران لە فەرەنسا نەک تەنیا لە ژمارەی بەشداربووانیدا نییە، بەڵکو لە توانایاندادەبێت کە کاریگەریان لەسەر گۆرانکاری جدی و پاشەکشەی گەورە بە بەرەی ڕاستی بەرجوازی بکات، ئایندەی پەروەردەی گشتی بە قازانجی خوێنکاران دەوروژێنن، هەروەها پەیوەندی نەوەیەکی نوێ بە ئاسۆیەکی باڵاوە لە بەرامبەر دەوڵەتدا بەرزدەکاتەوە.

عوسمانی حاجی مارف

*(OECD) “ڕێکخراوی هاوکاری و گەشەپێدانی ئابووری” کە ٣٨ وڵات ئەندامیەتی لە سەرانسەری جیهاندا، لەوانە وڵاتانی خاوەن ئابووری پێشکەوتو لە (ئەوروپا، ئەمریکای باکوور و باشوور، و ئاسیا و زەریای هێمن) پێکدێت، لە ساڵی ١٩٦٣ دامەزراوە.